

אדם המזיק באונס (כז. - כו.; כז. - כז.)

[משנה (כח.)]

גמרא (סוף כח: - ריש כט.), מן הנקודתיים ועד " ...
לאו פושע הוא"]

ועתה נבוא לעיין בדברי הראשונים. איך עמד
כל א' על הגמ' השונות?

רמב"ם הל' חובל ומזיק (פרק א' הל' י"ב)
ובמגיד משנה - [וגם לקמן (פרק ו' הל' ד') **ובמגיד
משנה**]

מאירי (כו: ד"ה כל שאדם וד"ה מי שהיתה)

רשב"א (כז: ד"ה ושמואל)

[**תוס'** (כז: ד"ה ושמואל)]

רקע ללימוד הרמב"ן

גמרא בבא מציעא (פב:), לפחות "תנו
רבנן ... נושא שכר ישלם"; ולהלן
"ואתא ר' יהודה ... והאי כי דיניה",
וברש"י (ד"ה האי) - [וניתן ללמוד טפי -
המשנה, וטפי בגמרא]

רמב"ן בבא מציעא (פב: ד"ה ואתא)

[**תוס'** שם (פב: ד"ה וסבר)]

- על איזה ראשונים בא הרמב"ן לחלוק?
- מה היא מחלוקתם היסודית?
- במה נחלקו בפירושי הגמ'?

חזרת **משנה וגמרא** הכא (סוף כו. - ריש כו:),
עד " ... האונס כרצון"

רשב"א הכא (סוף כו. ד"ה אדם)

עוד **בגמרא** הכא (ריש כו:), "אמר רבה ...
דברים פטור"

רשב"א הכא (כו: ד"ה היתה אבן)

- במה שונים דברי הרשב"א מרש"י?
- מה הוסיף הרשב"א?

גמרא (ריש כז.), "ואמר רבה נפל מראש הגג
ברוח ... על הבשת"

[**רשב"א** (כז. ד"ה נפל ברוח)]

- מה עולה לך מתוך ג' הגמ' הללו לגבי
אדם המזיק באונס?
- האם שלשתן עולות בקנה א', או דפליגי
אהדדי?

נעבור לפרק ג' -

משנה (כז.)

גמרא (ריש כז:), "ובא אחר ... באפילה שנו" -
[וניתן להמשיך טפי, עד " ... לעיוני ומיזל"]

רמב"ן ב"מ (פב):

ואתא ר' יהודה למימר ש"ח ישבע נושא שכר ישלם האי כדיניה והאי כדיניה. ולא תקנו בו כלום, ודין הנתקל כדין גנבה ואבדה אינו דומה לא לאונס ולא לפשיעה, וש"ש כל זמן שלא נאנס חייב וש"ח כל זמן שלא פשע פטור, ומיהו גבי נזקין פטר ר' יהודה דאנוס מקרי לגבי נזקין, לא מיבעי לאחר נפילה דהו"ל בור והתורה מיטעה בשמירתו ואינו צריך אלא שמירה פחותה כשמירת ש"ח, אלא אפי' בשעת נפילה דהו"ל אש פטור דהא נמי מיטעה תורה בשמירתו ולא בעינן בנזקין שמירה מעולה כל כך כשמירת ש"ש, אלא מני נטר כדנטרי אינש פטור בנזקין, וברייתא דקתני וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ר' יהודה היא כדאיתא בהדיא בפרק המניח וכבר פירשתי בארוכה בספר המלחמות יפה.

ומצאתי בתוס' בב"ק (כ"ז ב') שמפרשים אותה משום אדם המזיק, וא"כ למה פטרוהו לדברי האומר אנוס הוא והלא אדם מועד לעולם בין באונס בין ברצון, והם השיבו שאינו חייב באונסין גדולים וסמכו אותה מן היר' שאמרו בישן ובא חבירו וישן אצלו הוא המועד, ואי אפשר להעמידה דהתם משום דשני פשע בעצמו, וכן מה שאמרו באם היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון וכולה מתני', וכן מה שאמרו לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, כלם כשהם אדם המזיק משום פשיעה דניזק פטרו בהם, או שהם בור וכגון שהלה נתקל בו, ואין להאריך כאן, ועוד הביאו טבח אומן שקלקל דפטור בחנם ואמאי אדם מזיק הוא, וכי נמי סבירא לן אנוס הוא ליחייב, וזה ודאי קשה עליהם דכיון דמיחייב בשכר אלמא כעין גנבה ואבדה הוא ולא אנוס גדול ולא אנוס קטן הוא ופטרוהו בחנם, אלא שאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק, וסוף דבר כיון שהזכירו חכמים באונס נזקין אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם (ב"ק כ"ו ב'), ונפל מן הגג ברוח שאינה מצויה (שם כ"ז א') הרי הזכירו סוף האונסין כלם, דרוח שאינה מצויה אפילו כאותה של אליהו במשמע, דרוח מצויה הזכירו לענין ש"ח אבל רוח שאינה מצויה לא הזכרה בתלמוד אלא לענין אנוס דהוא מן האונסין הגדולים שבעולם, ואין כאן מקום להאריך בזה יותר מדאי.

רשב"א ב"ק

(כו): אדם מועד לעולם בין ער בין ישן. ירושלמי מתניתין כשהיו שניהם ישנים אבל אם ה' אחד ישן ובא חברו וישן אצלו זה שבא לו לישן אצלו הוא המועד.

(כז): היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ונפלה והזיקה לענין נזקין חייב שהרי רבתה תורה מפצע תחת פצע שוגג כמזיד.

(כח): נפל ברוח שאינה מצויה חייב על הנזק ופטור מארבעה דברים. תימה היאך חייב אפילו על הנזק והא אנוס גמור הוא ואנוס רחמנא פטרי', וכן נמי שנינו לקמן בפרק המניח את הכד נתקל בה ושברה פטור ואוקימנא כשהלך באפלה או בקרן זזית דאנוס הוא, וי"ל דרוח שאינה מצויה אינו אנוס גמור וההיא דפרק המניח חשיב אנוס גמור, ולקמן בפרק המניח נאריך בה יותר.

(כט): ושמאל אמר באפילה. ואפילו למ"ד נתקל פושע בהא מודה דלאו פושע דשאני הכא דיש מכשול לפניו, וא"ת מ"מ לחייב דהא מרבינן את האונס מפצע תחת פצע כדאיתא בשלהי פרק כיצד הרגל ואמר רבא נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה והזיק חייב על הנזק אלמא כל נזק הבא מן האדם חייב על האונס כרצון, וי"ל דאנוס גמור לא רבתה תורה ואפילו בנזקי אדם, ותדע לך מדגרסינן בירושלמי גבי אדם מועד לעולם בין ער בין ישן כיני מתני' בשהיו שניהם ישנים אבל אם היה אחד מהן ישן ובא חברו לישן אצלו הוא המועד, וכן בפרק אלו נערו גבי הניח להן אביהן פרה שאולה טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול ולא משלמין כולה אף על גב דהזיקוה, ודמי בשר בזול נמי דמשלמי לאו משום תשלומי נזק אלא דמשלמי לפי מה שנהנו ולא הכל אלא כדמי בשר בזול, וכן בפרק שור שנגח את הפרה גבי הנכנס בחצרו של בעה"ב שפוטרי בעה"ב כשהזיק את הנכנס היכא דלא ידע ליה, אלא ע"כ לא מרבינן אונסין גמורין, ואנוס נפילה אפילו ברוח שאינה מצויה אינו אנוס גמור, ונתקל אליבא דר' יהודה אפילו נתקל בקרקע הוא אנוס גמור לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים אבל לר"מ נתקל הוא פושע לפי שדרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, והיינו דאמרין לקמן בפרק שור שנגח את הפרה דשור פקח ביום פטור. ולפי מה שכתבתי למעלה אף שור אין דרכו להתבונן בדרכים בכיוצא בזה שלא לדרוס ולשבר.

מאירי ב"ק (כו):

כל שאדם מזיק שלא בפשיעת המזוק אפילו שוגג אפילו מוטעה אפילו אנוס כגון אם נפל ברוח שאינה מצויה חייב בנזק אבל צער ושבת ורפוי אינו חייב אלא אם כן הזיק במזיד כי יריבון אוכי ינצו כתוב ומ"מ אם היה קרוב למזיד כגון שגגה שהיא קרובה לפשיעה כעין נפל ברוח מצויה והזיק חייב ומ"מ בבשת אינו חייב אלא עד שיתכוין להזיק הא אם נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב:

...

מי שהיתה לו אבן מונחת בחיקו ולא ידע בה מעולם כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן ועמד ונפלה מחיקו והזיקה אם לאדם אם לכלים לענין נזק חייב שהרי לענין נזק אנוס כרצון ושוגג כמזיד כל שהזיק שלא בפשיעת המזיק /המזוק/ לענין ארבעה דברים פטור שאין זה קרוב למזיד אדרבה אנוס גמור הוא: